

**Sprawozdanie z konferencji naukowej:  
*Świat biskupa Jana Lubrańskiego,*  
zorganizowanej w dniach 18-20 lutego 1999 roku  
w auli Jana Lubrańskiego w Poznaniu**

Od 18 do 20 lutego 1999 roku w auli Jana Lubrańskiego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu trwała konferencja naukowa: *Świat biskupa Jana Lubrańskiego* zorganizowana na jubileusz pięćsetlecia ingresu ordynariusza do katedry poznańskiej. Konferencję przygotowali: Wydział Teologiczny Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Komisja Teologiczna Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk oraz Archiwum Archidiecezjalne w Poznaniu. Była to pierwsza sesja naukowa nowo utworzonego Wydziału Teologicznego UAM zorganizowana w 80 rocznicę powstania Uniwersytetu.

Konferencję otworzył dyrektor Archiwum Archidiecezjalnego w Poznaniu ks. dr Konrad Lutyński, który przywitał dostojnych protektorów sympozjum: Jego Magnificencję rektora Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza prof. dr hab. Stefana Jurgę i Jego Ekscelencję księdza arcybiskupa dr Juliusza Paetza, metropolitę poznańskiego, kolejnego następcę biskupa Lubrańskiego na stolicy poznańskiej, a także Jego Magnificencje panów prorektorów i Ekscelencje biskupów pomocniczych, współorganizatora konferencji dziekana Wydziału Teologicznego UAM ks. prof. Tomasza Węclawskiego, wielce szanowanych prelegentów i przybyłych gości.

Rektor UAM prof. S. Jurga, przywitał zebranych uczestników, wśród których na pierwszym miejscu wymienił Wielkiego Kanclerza Wydziału Teologicznego ks. Arcybiskupa metropolitę Juliusza Paetza. Wyraził też radość, że inkorporowany rok temu do uczelni Wydział Teologiczny poprzez organizację naukowej konferencji wpisał się najpełniej w obchody 80-lecia Uniwersytetu. Wielkie dzieło zasłużonego biskupa – Akademia Lubrańskiego, dała początek poznańskiemu szkolnictwu wyższemu, a Uniwersytet powstał czterysta lat po ufundowaniu Lubranscianum.

Wielki Kanclerz Wydziału Teologicznego arcybiskup Juliusz Paetz w zwięzłych słowach ukazał sylwetkę biskupa Jana Lubrańskiego na tle tysiącletnich dziejów poznańskiej diecezji. Ufundowaną przez Lubrańskiego Akademię słusznie nazwano jego imieniem. Obecna konferencja toczy się w auli Jana Lubrańskiego, którą zdobi kopia obrazu Jana Matejki *Wręczenie dokumentu erekcyjnego Akademii*.

Do tradycji Lubrascianum nawiązywał Papieski Wydział Teologiczny, od ubiegłego roku wydział Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza. Także powstanie 80 lat temu samego uniwersytetu można uznać za ukoronowanie starań biskupa Lubrańskiego.

Pod przewodnictwem prof. Jerzego Strzelczyka rozpoczęła się pierwsza sesja konferencji, a na inaugurację wygłoszono dwa referaty wybitnych znawców epoki renesansu wprowadzające w klimat życia późnego średniowiecza i początków renesansu i ukazujące powstanie i drogi rozwoju humanizmu renesansowego w Polsce. Pierwszy z nich wygłosił prof. Janusz Pelc z Warszawy pt. *Recepcja idei renesansu i humanizmu w Polsce*, drugi – *Kontakty polsko-włoskie w okresie wczesnego humanizmu* był autorstwa prof. Danuty Quirini – Popławskiej z Krakowa. Referaty ukazały ogólny obraz związków polsko-włoskich, które zaowocowały rozwojem myśli humanistycznej i kultury renesansowej w Polsce.

Po przerwie w obradach – podczas której przyjął prelegentów gospodarz konferencji, rektor UAM prof. Stefan Jurga – referat *Krąg rodzinny biskupa Jana Lubrańskiego* wygłosił prof. Jan Pakulski z Torunia. Wnikliwy referat ukazał dzieje rodu Lubrańskich herbu Godziemba, którego najwybitniejszym przedstawicielem był biskup Jan. Młodszy jego braćmi byli: kanonik poznański Bernard i Mikołaj zwany Gardziną. Kanonik zmarł miesiąc po ingresie brata Jana do katedry, a biskup uczcił jego pamięć wspaniałym nagrobkiem. Mikołaj, wojewoda kaliski a później poznański, zrobił błyskotliwą karierę świecką. Był wpływowym politykiem na dworze jagiellońskim, zgromadził też olbrzymi majątek. Swą karierę zawdzięczali Lubrańscy stryjowi Grzegorzowi, podkanclerzemu koronnemu i bliskiemu współpracownikowi Kazimierza Jagiellończyka. Po śmierci syna Mikołaja – Grzegorza Gardziny – spory o majątek położyły się cieniem na dziejach rodziny Lubrańskich.

Nieodłączną częścią każdej naukowej konferencji są dyskusje, które przyczyniają się do wyjaśnienia czy uwypuklenia zagadnień poruszanych w referatach a także spraw związanych z tematem, budzących szczególne zainteresowanie słuchaczy. W dyskusji – prócz autorów referatów – wzięli udział: prof. Alicja Karłowska-Kamzowa, prof. Paulina Pelcowa, mgr Renata Linette, prof. Teresa Jakimowicz, ks. dr Hieronim Fokciński, prof. Jadwiga Krzyżaniakowa. Wskazywano m.in. na sprzeczności między nowożytnym wykształceniem i poglądami polskich humanistów renesansowych a ich działalnością jako mecenasów i fundatorów dzieł sztuki, które były gotyckiej proveniencji. Problem – dotąd nierozwiązany – występuje także na ziemiach niemieckich.

Drugą, popołudniową sesję konferencji rozpoczął prof. Luogi Lotti z Florencji referatem *Akademickie środowisko Bolonii i Rzymu w latach 1478-1485*. Następnie prof. Jacek Wiesiołowski z Poznania mówił o *Polskich współtowarzyszach studiów Jana Lubrańskiego*. Lubrański rozpoczął studia na Akademii Krakowskiej w 1472 r., a bakałarzem został dopiero trzy lata później zyskując wśród studiujących szósty wynik. Autor referatu tłumaczy dłuższy o rok okres studiów przerwą spowodowaną panującą wówczas zarazą. Krąg bakałarski, liczący wtedy tylko 16 studentów, składał się głównie z Polaków i Ślązaków. W roku 1477 uzyskał Lubrański ma-

gisterium, zajmując w grupie 18 absolwentów pierwsze miejsce. Interesująco przedstawiają się dalsze losy absolwentów, które wnikliwie prześledził autor. Większość z nich wybrała drogę kariery kościelnej, a nie uniwersyteckiej. Studia włoskie, z których nie pozostało wiele śladów w dokumentach, kończył przyszły biskup rzadkim doktorem dekretów. Studia odbył najprawdopodobniej w Bolonii i na pewno w Rzymie. Niezwykle ciekawie przedstawiał się krąg rzymskiej Polonii, wśród której największą rolę odgrywał dyplomata, humanista i bibliofil Mikołaj Czepiel z Poznania.

Ostatni referat drugiej sesji przygotowany był przez prof. Bolesława Kumora z Lublina *Episkopat polski współczesny Lubrańskiemu*.

W kończącej sesję dyskusji zabrali głos: prof. Alicja Karłowska-Kamzowa, Ryszard Grzesiek, ks. dyr. Żebrowski, ks. dr Hieronim Fokciński i ks. dr Konrad Lutyński. Poruszano sprawę karier kościelnych studentów polskich z Bolonii i Rzymu. Mówiono o biskupie wrocławskim Janie Turzo i jego związkach z Norymbergą oraz o dalszej rodzinie bpa Jana Lubrańskiego.

Ciekawe i ożywione życie kwitło w kuluarach sesji. Wymiana poglądów i spostrzeżeń, nawiązywanie kontaktów towarzyskich to nieodzowna część naukowej konferencji. Sprzyjało temu spotkanie zorganizowane przez ks. abpa Juliusza Paetza, który do swojej rezydencji zaprosił wieczorem po pierwszym dniu sesji organizatorów, prelegentów i gości uczestniczących w konferencji. Spotkanie uświetnił koncert muzyki staropolskiej z przełomu XVI i XVII wieku w wykonaniu zespołu Musica Antiqua z Wrocławia.

19 lutego trzecią sesję konferencji rozpoczął referat ks. prof. Anzelma Weissa z Lublina pod tytułem *Postulacja królewska jako istotny czynnik obsady biskupstwa poznańskiego w 1498 r.* Na zasadzie prawa patronatu, który przysługiwał fundatorom katedr biskupich, wpływ na wybór biskupów w Polsce zyskał już Władysław Jagiełło a umocnił Kazimierz Jagiellończyk. Prawo nominacji lub postulacji praktycznie oznaczało, że król przedstawiał kandydata, którego kapituła winna wybrać pod groźbą utraty łaski królewskiej. Stolica Apostolska godziła się milcząco na stosowanie tego zwyczaju przez władców polskich, którzy uważali, że posiadają prawo nominacji tak świeckich jak i duchownych senatorów – członków rady królewskiej. Na tej zasadzie przedstawiciel królewski, prepozyt kościoła św. Floriana w Krakowie a także kanonik poznański Bernard Lubrański, brat Jana, postulował kapitule katedralnej w Poznaniu wybór Jana Lubrańskiego na biskupa. Kandydatura została przez kapitułę przyjęta jednogłośnie w dniu 21 kwietnia 1498 r. Ponieważ nominat zyskał uprzednio prekonizację papieską na biskupstwo płockie wysłano do Rzymu pełnomocników, którzy uzyskali zgodę Stolicy Apostolskiej. Referent, prof. KUL-u, który z racji swego pochodzenia utrzymuje żywe związki z Poznaniem, przedstawił też skrótowo sposób wybierania innych biskupów w diecezji i podkreślił, że prawo wyboru ordynariusza poznańskiego kapituła katedralna zachowała aż do śmierci kardynała Edmunda Dalbora.

W dalszym ciągu sesji ks. dr Hieronim Fokciński z Rzymu wygłosił referat *Procedura nadawania godności biskupich przez Kurie Rzymską na przełomie XV i XVI w.*

Trzecią sesję zakończył referat ks. dr Konrada Lutyńskiego *Działalność kościelna Lubrańskiego jako biskupa poznańskiego*. Nie jest dokładnie znana data objęcia rządów przez nowego biskupa, przypuszczalnie było to 17 stycznia 1499 r. Na podstawie zgromadzonych w Archiwum Archidiecezjalnym w Poznaniu ksiąg czynności biskupich, akt posiedzeń kapitulnych oraz akt konsystorskich autor referatu przedstawił itinerarium Jana Lubrańskiego i dowiódł, że biskup godził znakomicie zadania męża stanu, który w służbie Zygmunta Starego odbył wiele poselstw dyplomatycznych, i obowiązki ordynariusza diecezji. Za jego rządów odbyło się 11 synodów, prowadzono wielkie prace na Ostrowie Tumskim, powstawały liczne fundacje, które przedstawiono w oddzielnym referacie. Na dworze biskupim, który był ośrodkiem życia renesansowego w Poznaniu, skupiali się słynni później humaniści. Biskup miał dobrane grono współpracowników, wśród których wyróżnić należy wikariuszy generalnych i oficjałów: Jana Łukowskiego, Mikołaja Kotwicza, Jana Górskiego czy Jana Charbowskiego. Bliskim współpracownikiem był też Piotr Tomicki, który dzięki poparciu Lubrańskiego został sekretarzem królewskim a później podkanclerzym koronnym i następcą na stolicy biskupiej w Poznaniu.

W dyskusji z autorami referatów uczestniczyli: ks. prof. Tadeusz Wałachowicz, mgr Izabela Skierska i ks. wikariusz biskupi Jan Stanisławski.

Omawiano m.in. trudności z ustaleniem terminu święceń biskupich Jana Lubrańskiego, sprawy częstotliwości synodów prowincjalnych częściowych i gremialnych, postulacji kandydatów na stolicę biskupią, rolę i znaczenie biskupów pomocniczych przed Soborem Trydenckim.

Po przerwie obiadowej rozpoczęła czwartą sesję prof. Dorota Żołądz-Strzelczykowa z Poznania referatem *Lubranscianum – nowy typ szkoły; realizacja renesansowych haseł oświatowych na ziemiach polskich*. Założona w 1519 r. Akademia Lubrańskiego miała umożliwić młodzieży polskiej naukę w kraju w duchu renesansowego humanizmu. Bowiem tradycyjne nauczanie, które dominowało w ówczesnych szkołach nie wyłączając Akademii Krakowskiej, spowodowało, że zdolna młodzież coraz częściej wyjeżdżała za granicę. Szkoła początkowo nosiła nazwę Kolegium, a od roku 1533 – Akademii. Do roku 1588 była ona niezależna od Akademii Krakowskiej, choć wielu rektorów i profesorów pochodziło z Krakowa. Wzrost znaczenia i wysoki poziom zawdzięcza Lubranscianum szczególnie Krzysztofowi Hegendorferowi z Lipska, który wykładał w latach 1529-1535, a później po okresie kryzysu, Benedyktowi Herbestowi i jego braciom oraz Grzegorzowi z Sambora. Okres świetności nie trwał długo i w ostatniej ćwierci XVI w. szkoła była w cieniu nowo powstałego kolegium jezuickiego. W roku 1780 szkołę zlikwidowano, a jej majątek i bibliotekę oraz uczniów przekazano do istniejącej w gmachu kolegium jezuickiego Akademii Wielkopolskiej.

Prof. Alicja Karłowska-Kamzowa oraz mgr Piotr Budzan przedstawili referat *Działalność fundacyjna biskupa Jana Lubrańskiego na Ostrowie Tumskim i w Wielkopolsce*. Liczne fundacje Jana Lubrańskiego wzbogaciły szczególnie Ostrów Tumski (psalteria, akademia, pałac biskupi) a także samą diecezję (Kazi-

mierz Biskupi). Autorzy ukazali, że zachowane zabytki mają charakter późnogotycki i nie odzwierciedlają humanistycznych zainteresowań biskupa.

Duże zainteresowanie wzbudził referat prof. Teresy Jakimowicz *Pomnik nagrobny biskupa Jana Lubrańskiego w Katedrze Poznańskiej*. Autorka identyfikowała postać z pomnika nagrobnego bpa Andrzeja Czarnkowskiego jako rzeźbę bpa Jana Lubrańskiego. Dziewiętnastowieczna tradycja, której gorliwym wyznawcą był tak wielki autorytet, jak ks. prof. Józef Nowacki, głosiła, że bp Lubrański nie miał w katedrze poznańskiej swego pomnika. Jednak już w początkach XX wieku pojawiła się konstatacja (St. Cercha i F. Kopera, następnie ks. prof. Sz. Dettloff i J. Eckhardtówna), że pomnik biskupa Andrzeja przedstawia biskupa Jana. Za tą hipotezą opowiedziała się w 1963 r. autorka referatu w recenzji *Dzieje katedry poznańskiej* ks. J. Nowackiego. Dalsze badania E. Linette a także A. Kuszelskiego i B. Dembińskiej pozwoliły na identyfikację relikwów pomnika. Autorka zasugerowała, że pięćsetna rocznica ingresu bpa. Jana Lubrańskiego jest znakomitą okazją, aby przystąpić do rekonstrukcji nagrobnego pomnika zasłużonego biskupa.

Drugiego dnia obrad zakończyła dyskusja z udziałem: ks. dyr. Mariana Aleksandrowicza, ks. dr Konrada Lutyńskiego, prof. Jacka Wiesiołowskiego, ks. dyr. Mariana Lewandowskiego i mgr Andrzeja Kuszelskiego. Dyskusję zdominowała historia Akademii Lubrańskiego. Ubolewano nad brakiem monografii. Podkreślano wysoki poziom uczelni, zwłaszcza w porównaniu z Akademią Krakowską, która przeżywała wówczas głęboki upadek. Omawiano przyczyny regresu Lubrańscianum, w tym rolę Grzegorza Snopka z Szamotuł. Prof. Teresa Jakimowicz postulowała ponownie, aby postać z pomnika nagrobnego bpa Andrzeja Czarnkowskiego uznać ostatecznie za Jana Lubrańskiego i zmienić odpowiednio inskrypcje.

19 lutego wieczorem odbyło się spotkanie uczestników konferencji w poznańskim Archiwum Archidiecezjalnym, podczas którego można było zapoznać się ze specjalnie przygotowaną na tę okazję wystawą. Szczególne zainteresowanie wzbudziły: mszał i brewiarz z czasów biskupa Lubrańskiego oraz cenne dokumenty i archiwalia dotyczące życia i działalności Jana Lubrańskiego w Poznaniu.

20 lutego miała miejsce ostatnia, piąta sesja konferencji. Prof. Ryszard Marciniak wnikliwie omówił *Bibliotekę biskupa Jana Lubrańskiego*. Z bogatego księgozbioru Lubrańskiego obejmującego 161 dzieł (w tym 151 będących jego własnością) do naszych czasów zachowały się właściwie dwie księgi. Charakter tej biblioteki można określić na podstawie opublikowanego przez ks. B. Ulanowskiego w 1894 r. *Inwentarza rzeczy pozostawionych po śmierci Jana Lubrańskiego*. Prof. R. Marciniak w swym referacie dowiódł, że mimo braku podstawowych dzieł filozoficznych biblioteka Jana Lubrańskiego zasługuje w pełni na miano znakomicie dobranej i ukazuje humanistyczne zainteresowania biskupa historiografią rzymską oraz prawem kanonicznym cywilnym, a także szczególne umiłowanie przez niego literatury łacińskiej. Wspomniany brak prac filozoficznych tłumaczy autor hipotezą, że jeszcze za życia biskupa zostały one przekazane stworzonemu przezeń kolegium.

Dr hab. Wojciech Suchocki wygłosił referat: *Obraz Jana Matejki: Wręczenie dokumentu erekcyjnego Akademii Lubrańskiego w Poznaniu*.

W dzieje dawnej muzyki w Poznaniu wprowadził słuchaczy ks. prof. Jerzy Pikulik z Warszawy referatem *Kultura muzyczna w kręgu katedry poznańskiej na przełomie XV i XVI wieku*. O wysokiej kulturze muzycznej i bogatej liturgii w poznańskiej katedrze możemy wnioskować pośrednio, bowiem zbiór dawnych ksiąg muzycznych spłonął w katedrze w 1945 r. Autor referatu podkreślił także dawne tradycje śpiewu liturgicznego, który rozwijał się szczególnie od pierwszej połowy XV w., gdy rektorem szkoły katedralnej został Michał z Szydłowa.

W ostatnim dniu konferencji w dyskusji uczestniczyli: prof. Jacek Wiesiołowski, prof. Alicja Kamzowa, prof. Zygmunt Boras, ks. prof. Anzelm Weiss, ks. dr Konrad Lutyński, prof. Jolanta Dworzaczkowa oraz mgr Renata Linette. Podkreślano znaczenie referatu prof. R. Marciniaka o bibliotece Jana Lubrańskiego. Poruszono sprawę koncepcji obrazu Jana Matejki: *Wręczenie dokumentu erekcyjnego Akademii*. Mgr Renata Linette przedstawiła skrótowo dzieje budynku Akademii Lubrańskiego w Poznaniu.

Zamknięcia konferencji dokonał dziekan Wydziału Teologicznego UAM ks. prof. Tomasz Węclawski.

Większość materiałów z sesji została zebrana i opublikowana w nr 2 Kroniki Miasta Poznania z 1999 r.

LESZEK WILCZYŃSKI